

Анотація

Погодіна І.В., Анциферова Ю.С. Значення висновків учених-криміналістів XIX століття для сучасного кримінального права Росії. – Стаття.

Розвиток основних кримінально-правових інститутів кримінального права науки кримінального права в Росії XX століття обумовлено науковим «фундаментом», який закладався працями російських учених-криміналістів XIX ст.

Вивчення особливостей формування поглядів криміналістів XIX ст. дозволяє оцінити роль ученого в процесі розвитку науки і використовувати його досвід для подальшого вдосконалення методології вивчення науки кримінального права.

Ключові слова: школа політичних письменників, підходи до вивчення кримінального права.

Summary

Pogodina I.V., Anciferova J.S. Value of conclusions of criminal scientists-lawyers of the XIX century for the modern criminal law of Russia. – Article.

Development of basic criminal-law institutions of criminal law science of criminal law in Russia XX century stipulated to the scientific «foundation, which has underbuilt by Russian of XIX century. Study of features of formation of forensic scientists views of the XIX century allows to evaluate the role of scientist in the development of science and use its experience to further improving the methodology of the study of criminal law science.

Key words: school of political writers, approaches to the study of criminal law.

УДК 343.2.01

А.С. Оцяця

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ФУНКЦІЇ» ТА «ЗАВДАННЯ» КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Розгляд тих або інших явищ об'єктивної реальності наповнюється належним змістом і приводить до значущих результатів лише тоді, коли те або інше явище досліджується не окремо, а у взаємодії з іншими.

Відправною точкою нашого дослідження слід вважати аналіз проблем співвідношення правових категорій «функція» та «завдання».

Однією з правових категорій, що становить інтерес з погляду його теоретичного і практичного співвідношення з феноменом функцій права, є завдання права.

На думку ряду учених, залежність функцій права від його завдань виявляється, по-перше, у тому, що завдання нерідко безпосередньо обумовлюють саме існування функцій; по-друге, визначають їхній зміст і, по-третє, найістотнішим чином впливають на форми і методи їх реалізації, зумовлюють конкретні напрями правової дії [1, с. 144]. Такий підхід характеризує первинність завдань права щодо його функцій. Існують, проте, і інші уявлення про співвідношення завдань і функцій права. На думку Б.Т. Разгільдієва, завдання не може бути визначальним чинником щодо функції права, воно може бути

тільки визначуваним. Учений пояснює це тим, що завдання щодор функцій права виступає зовнішнім чинником. Визначуваним, із його точки зору, може стати лише внутрішня властивість права – функція [2, с. 23].

Слід визнати, що основна відмінність завдань і функцій права полягає в тому, що завдання є якісь зовнішні стосовно права явища і виступають орієнтирами правового регулювання, визначають напрями дії права на суспільні відносини. Функції – це те, що внутрішньо властиво праву, це внутрішня рушійна сила права. Вони як би «розчинені» в праві й за необхідності у будь-який момент готові до своєї реалізації, зокрема до того, щоб вирішити завдання, що стоять перед правом. Словом, функції права – це внутрішній потенціал права, його енергія. Це те, що робить право «живим», приводить його в дію, примушує працювати. Але чи правильно на цій підставі стверджувати, що функції зумовлюють завдання права?

У науці позиція Б.Т. Разгільдієва була піддана критиці. Проаналізувавши його вислови, М.П. Трофімова дійшла таких висновків. Із її точки зору, завдання – категорія більшою мірою суб'єктивна. Будь-яка діяльність перед початком здійснення вимагає постановки цілей і завдань. І виходить, що законодавець формулює ту або іншу галузь права, а потім виводить її завдання із сутнісної особливості. Такі міркування, на її думку, суперечать логіці речей [3]. На перший погляд, аргументи М.П. Трофімової виглядають цілком переконливо. Очевидно, що явище не може функціонувати «просто так», «вхолосту», не виконуючи при цьому ніяких завдань. Як підкреслювалося вище, право існує і функціонує (діє) лише постільки, поскільки перед ним поставлені відповідні соціальні цілі і завдання, які безперервно вимагають свого вирішення. Якщо їх не буде, необхідність в існуванні права і, відповідно, в його функціонуванні відпаде.

Але не варто поспішати з висновками. І перш ніж зробити певний висновок про те, що є таким, що визначає щодо один одного – функції явища (внутрішній чинник) або завдання, що стоять перед ним (зовнішній чинник), необхідно відповісти на запитання: чи можна поставити перед явищем які-небудь завдання, не знаючи його функцій? Чи можна взагалі говорити про які-небудь соціальні завдання, не орієнтуючись при цьому на реальні життєві процеси, що відбуваються в суспільстві, не враховуючи особливості функціонування тих або інших соціальних явищ, тобто повністю нехтуючи наявними матеріальними відносинами? Очевидно, що ні.

У зв'язку з цим Б.Т. Разгільдієв зазначає, що саме функції зумовлюють завдання права, а не навпаки. Не можна поставити перед яким-небудь явищем завдання масштабне, ніж те, яке воно здатне виконати відповідно до своїх внутрішніх можливостей. Сама по собі постановка подібного питання виглядає абсурдно. Забезпечення оборони і безпеки держави – це функції самої держави, але ніяк не права. Таким чином, завдання будь-якого явища (зокрема, права) визначаються його внутрішніми здібностями до їх вирішення.

Якщо ж спробувати розвинути далі логіку міркувань про співвідношення завдань і функцій права і звернутися до причин виникнення права, можна

прийти до прямо протилежних висновків. Будь-яке соціальне явище (зокрема, право) виникає за умови наявності відповідних передумов і існування об'єктивної необхідності в його появі. Право виникає в суспільстві у зв'язку з об'єктивною потребою, тобто для вирішення певних завдань, які для свого вирішення потребують такого соціального феномена, як право. Не буде цієї потреби, не буде завдань, що вимагають саме правової дії, право взагалі не виникло б, суспільство цілком обходилося б іншими соціальними регуляторами.

Тому вважаємо, що спочатку функції права, так само як і його суть і специфіка, зумовлюються тими завданнями, які викликали право до життя. Право здійснює свої функції виключно ради досягнення певної зовнішньої соціальної мети і завдань. У процесі його функціонування відбувається постійна взаємодія цілей, завдань і функцій права, коректування їх взаємного змісту. Подібна безперервна взаємодія обумовлена тісним взаємозв'язком вказаних явищ і, зрештою, їх єдністю, бо одне немислиме без іншого.

Узагальнені визначення цього поняття, які складають основу сучасного розуміння даного явища, були запропоновані М.І. Байтіним [4, с. 157], Т.Н. Радько [5, с. 116], Ф.Н. Фаткуллінін та іншими вченими.

Також, наприклад, із загальнонаукового і загальномовного визначення функції впливає тісний зв'язок функцій кримінального права з його завданнями: вже за своєю етимологією слово «функція» пов'язане з такими поняттями, як «робота», «виконання»; «завдання» ж означає «те, що вимагає виконання».

Наявність зв'язку між змістом завдань і функцій кримінального права давно визнана в юридичній літературі. Так, В.Г. Смірнов ще в 60-х рр. писав, що поняття «функції права» синтезує завдання і способи регулювання суспільних відносин, фактично відображаючи в сукупності предмет, завдання і метод регулювання [6, с. 8-9]. На тісний зв'язок між функціями, завданнями, предметом і методом регулювання кримінального права указували пізніше М.І. Ковальов, В.В. Мальцев та інші.

Сказане не означає, що функції тотожні завданням, хоча б вже тому, що зміст завдань кримінального права може визначатися законодавцем по-різному, залежно від кримінальної політики держави в той або інший період. Наприклад, у КК РСФСР 1960 р. не йшлося про запобігання злочинам і, таким чином, перед кримінальним правом ставилося лише охоронне завдання: згідно з ч. 1 ст. 1 КК РСФСР 1960 р., Кримінальний кодекс РРФСР «має завданням охорону суспільного устрою СРСР, його політичної і економічної систем, особи, прав і свобод громадян, всіх форм власності і всього соціалістичного правопорядку від злочинних посягань». Основи кримінального законодавства Союзу РСР і республік 1991 р. називали три завдання: охоронне, запобіжне і виховне. Крім того, зміна завдань може і не отримати прямого виразу у формулюваннях Кримінального кодексу, а виражатися в декриміналізації діянь, що раніше визнавалися злочинами, криміналізації діянь, що раніше не вважалися злочинами, депеналізації деяких видів злочинів і пеналізації (посилування покарання) інших видів злочинів, а також зміні формулювань в Особливій частині Кримінального кодексу.

Що ж до функцій, то вони, на нашу думку, виражають деякі стійкіші, більш загальні властивості кримінального права, не такі залежні від змін кримінальної політики. У цьому сенсі слід погодитися з думкою В.В. Мальцева про те, що «функція як щось внутрішньо властиве закону <...> має пріоритет над завданням, яке, хоч і «дане», «запропоноване» законодавцем, але все ж таки знаходиться далі, ніж функція, від чинників, що обумовлюють зміст кримінального законодавства» [7, с. 131]. Завдання ставиться ззовні законодавцем, а функція складається зсередини при формуванні змісту кримінального закону чинниками соціальної дійсності.

С.Ю. Тимохін вважає, що функції кримінального права є гносеологічно вторинними щодо його завдань у тому сенсі, що для того, щоб зрозуміти, які функції кримінального права, необхідно виходити із змісту завдань, що формулюються законодавцем, доповнюючи його відомостями про зміст як інших статей Кримінального кодексу, що діє, так і кримінального законодавства інших періодів або країн, а також досягнень науки кримінального права [8]. У той самий час в онтологічному відношенні функції первинні щодо завдань, оскільки практичне рішення поставлених законодавцем перед кримінальним правом завдань досягається за допомогою реалізації його функцій, які властиві йому об'єктивно, через його правову природу.

Отже, на нашу ж думку, завдання можуть ставитися лише з врахуванням функцій кримінального права, тобто не можна чи недоцільно ставити перед кримінальним правом завдання, яке, виходячи із його функцій, не може бути ним досягнуто. Тому в такому аспекті завдання залежні від функцій, проте функції з'являються разом із появою явища, яке функціонує (кримінальне право в даному разі), а таке явище не може з'явитися, якщо в суспільстві вже не існують конкретні завдання, які повинно вирішити це явище. У зв'язку з цим завдання і функції є взаємозалежними категоріями.

Література

1. Федоров С.Л. Соотношение категорий функции и задачи уголовного права / С.Л. Федоров // Вестник Воложского университета им. В.Н. Татищева. Серия: «Юриспруденция». – Тольятти : Изд. ВУиТ. – 2004. – № 44. – С.144.
2. Разгильдиев Б.Т. Предмет уголовного права / Б.Т. Разгильдиев // Предмет уголовного права и его роль в формировании уголовного законодательства Российской Федерации : науч.-практ. конф. – Саратов : Изд-во СГАП, 2002. – С. 23.
3. Трофимова М.П. Функции юридической ответственности : дис. ... канд. юрид. наук / М.П. Трофимова. – Саратов, 2000.
4. Байтин М.И. Сущность права / М.И. Байтин // Современное нормативное понимание на грани двух веков. – Саратов : СГАП, 2001. – С. 157.
5. Радько Т.Н. Методологические вопросы познания функций права / Т.Н. Радько. – Волгоград, 1974. – С. 116.
6. Смирнов В.Г. Функции советского уголовного права / В.Г. Смирнов. – Л., 1965. – С. 8-9.
7. Мальцев В.В. Введение в уголовное право / В.В. Мальцев. – Волгоград, 2002. – С. 131.
8. Тимохін С.Ю. Функции, задачи и цели уголовного права: Проблемы соотношения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С.Ю. Тимохін. – Владивосток, 2002. – 18 с.

Анотація

Оцяця А.С. Співвідношення категорій функції та завдання кримінального права. – Стаття.

Основна відмінність завдань і функцій права полягає в тому, що завдання є зовнішні щодо до права явища і виступають орієнтирами правового регулювання, визначають напрями дії права на суспільні відносини. Завдання можуть ставитися лише з врахуванням функцій кримінального права, тобто не можна чи недоцільно ставити перед кримінальним правом завдання, яке, виходячи із його функцій не може бути ним досягнуто.

Ключові слова: функції кримінального права, завдання кримінального права.

Summary

Ociacia A.S. Correlation of categories of function and task of criminal law. – Article.

The main differences of targets and law functions is that targets are external in contrast to the laws' phenomenon and they are orienting the legal regulation and defining the directions of law's action to the public relation. Targets could be post only with taking into account functions of the criminal law so it's impossible to pose some targets which couldn't give the result because they doesn't agree with the functions of criminal law.

Key words: functions of criminal law, tasks of criminal law.

УДК 343.2/7:343.9

И.Н. Крапчатова

РОЛЬ УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКИ В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Вопросы борьбы с преступностью занимали умы ученых достаточно давно. Следует отметить, что термин «борьба с преступностью» широко применяется в международных соглашениях, российских законодательных актах, правовых и официальных документах, научных трудах по криминологии.

В данной работе автором использован термин «борьба с преступностью», основываясь на том, что именно понятие «борьба» наиболее полно отражает характерные особенности данного вида государственной и общественной деятельности [6, с. 381].

На протяжении истории борьба с преступностью осуществлялась двумя видами мер: уголовно-правовыми, сущность которых заключалась в выявлении преступления, установлении виновных и назначении справедливого наказания (в данном случае речь идет о деятельности государства, которая представляет собой реакцию на уже совершенное преступление) и предупредительными, рассматривающими преступность как социальный феномен (здесь можно говорить о параметрах социального контроля). «Приоритет того или иного вида мер зависит от существующей в государстве и обществе концепции борьбы с преступностью» [14, с. 148].